

**ДЕРЖАВНА ФІСКАЛЬНА СЛУЖБА УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ДЕРЖАВНОЇ ПОДАТКОВОЇ СЛУЖБИ
УКРАЇНИ**

ДЕСЯТНИК АНАТОЛІЙ АНТОНОВИЧ

УДК 343.13: 343.85 (477)

**ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВИЯВЛЕННЯ ПРИЧИН
ПРАВОПОРУШЕННЯ ТА УМОВ, ЯКІ СПРИЯЛИ ЙОГО ВЧИНЕННЮ,
У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ**

12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук**

Ірпінь – 2015

Дисертацією є рукопис

Робота виконана на кафедрі кримінального процесу Одеського державного університету внутрішніх справ, Міністерство внутрішніх справ України

Науковий керівник:

кандидат юридичних наук, доцент

Смоков Сергій Михайлович,

Одеський державний університет внутрішніх справ,
професор кафедри кримінального процесу

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор

Власова Ганна Петрівна,

Приватний вищий навчальний заклад «Європейський університет»,
завідувач кафедри кримінального права, процесу та криміналістики

кандидат юридичних наук, доцент,
заслужений юрист України

Кожевніков Геннадій Костянтинович,

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого,
доцент кафедри кримінального процесу

Захист відбудеться «29» січня 2016 року о 10⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 27.855.03 у Національному університеті державної податкової служби України за адресою: 08201, Київська область, м. Ірпінь, вул. Університетська, 31

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Національного університету державної податкової служби України за адресою: 08201, Київська область, м. Ірпінь, вул. Університетська, 31

Автореферат розісланий «___» грудня 2015 року

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л. В. Омельчук

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Конституція України проголошує, що Україна є демократична, правова держава (ст. 1); людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави (ст. 3). При цьому важливим напрямом діяльності держави є охорона прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довкілля, конституційного ладу України від злочинних посягань, а також запобігання злочинам (ст. 1 КК України). Відповідно, належний рівень правопорядку залежить від якості боротьби зі злочинними посяганнями, запобігання кримінальним правопорушенням, що реалізується під час кримінального провадження.

Як свідчить аналіз статистичних даних, протягом останніх років зростає як кількість вчинених кримінальних правопорушень, так і кількість кримінальних проваджень, в яких особи, що вчинили правопорушення, залишаються невідомими. Так, у 2010 році зареєстровано 500 902 злочини, у 2011 році – 515 833 злочини, у 2012 році – 677 161 злочин. З них у 2010 році не розкрито 218 949 злочинів, у 2011 році – 237 224 злочини¹. Таким чином залишалися нерозкритими значна кількість кримінальних правопорушень, а з кожним роком відповідна динаміка продовжує зростати. Так, якщо у 2013 році зареєстровано 563 560 кримінальних правопорушень, то повідомлення про підозру вручено лише по 223 561. Відповідно у 2014 році було обліковано 529 139 кримінальних правопорушень, але повідомлення про підозру вручено лише по 199 263 з них. За період січень-листопад 2015 року зареєстровано 515 648 кримінальних правопорушень, з яких повідомлення про підозру вручено у 177 356 провадженнях². У Стратегії національної безпеки України, затвердженій Указом Президента України від 26.05.2015 року № 287/2015, констатовано зростання злочинності в Україні, що є складовою актуальних загроз національній безпеці.

Таким чином, зростання рівня злочинності потребує не лише забезпечення належної діяльності органів досудового розслідування та прокуратури щодо розслідування вчинених кримінальних правопорушень, а й застосування, зокрема, відповідних попереджувальних заходів в ході кримінального провадження.

За період дії чинного КПК України доповнення і зміни уже торкнулися його положень більше ніж двісті разів. Але процес удосконалення триває надалі, оскільки залишаються окремі напрями процесуальної діяльності, що потребують подальшого унормування. Одним із невирішених питань є здійснення профілактичної діяльності в ході кримінального провадження. Вказана діяльність не виправдано вилучена із чинного КПК України. Актуальність профілактичної діяльності в теперішній час пояснюється тим, що криміногенна ситуація в Україні є стабільно складною, що в

¹ Стан та структура злочинності в Україні // Офіційний сайт Міністерства внутрішніх справ України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/index>

² Статистична інформація за 2013-2015 рр. // Офіційний сайт Генеральної прокуратури України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gp.gov.ua/ua/stat.html>

свою чергу негативно впливає на розбудову правової держави.

У зв'язку з цим постає досить важливе питання необхідності вивчення під час кримінального провадження причин кримінальних правопорушень та умов, які сприяли їх вчиненню. Переважна більшість працівників слідчих підрозділів органів внутрішніх справ (80 %) при опитуванні зазначили, що є потреба у профілактиці кримінальних правопорушень як з боку держави загалом, так і зі сторони слідчих органів під час досудового розслідування зокрема.

Актуальність нормативного регулювання профілактичного напрямку діяльності в рамках кримінального провадження підтверджується закріпленням цієї діяльності у кримінальному процесуальному законодавстві зарубіжних країн.

Окремими аспектами зазначеної проблеми в різні періоди займалися такі науковці як С.А. Альперт, Ю.М. Антонян, М.І. Бажанов, В.П. Бож'єв, О.В. Баулін, В.П. Бахін, Т.В. Варфоломєєва, Г.П. Власова, Ю.М. Грошевий, О.М. Джужа, А.Я. Дубинський, А.П. Закалюк, В.С. Зеленецький, А.Ф. Зелінський, Г.Г. Зуйков, А.В. Іщенко, І.І. Карпець, М.Ч. Когамов, Г.К. Кожевніков, І.П. Козаченко, О.М. Костенко, М.В. Костицький, Н.І. Клименко, В.К. Лисиченко, В.М. Кудрявцев, О.М. Ларін, О.М. Литвак, Ф.А. Лопушанський, В.Т. Маляренко, О.Р. Михайленко, М.М. Михеєнко, В.В. Молдован, В.Т. Нор, Л.В. Омельчук, Г.М. Омеляненко, С.М. Смоков, М.С. Строгович, В.М. Тertiшник, В.В. Топчій І.Я. Фрідман, П.В. Цимбал, Ю.М. Черноус, В.П. Шибіко, О.М. Яковлев та інші.

Окремі питання досліджуваної проблематики розглядалися у дисертаціях таких учених як: А.В. Форостяний (Профілактична функція міліції як органу дізнання. – Київ, 2010), М.М. Фрідман-Козаченко (Особливості криміналістичної профілактики злочинів у сфері оподаткування. – Ірпінь, 2011), М.М. Ляшенко (Криміналістична профілактика економічних злочинів. – Ірпінь, 2013).

Високо оцінюючи науковий рівень цих праць, необхідно зазначити, що ці вчені, здебільшого, розглядали профілактичну діяльність у рамках КПК України 1960 року, де вказана діяльність була нормативно закріплена. Саме відсутністю профілактичної діяльності у рамках чинного КПК України та необхідністю її втілення обґрунтовується своєчасність, актуальність, а також наукове та практичне значення дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обраний напрям дисертації відповідає Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2010-2014 рр., затвердженого наказом МВС України від 29.07.2010 р. № 347 (пп. 2.12, 2.30, 4.1, 4.19), Переліку пріоритетних напрямів наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015-2019 рр., затвердженого наказом МВС України від 16.03.2015 р. № 275 (пп. 5.6, 7.2, 7.11). Дисертація спрямована на реалізацію Концепції державної програми профілактики правопорушень на період до 2015 р., схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30.11.2011 р. № 1209-р, Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2011-2015 рр., затверджених постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 24.09.2010 № 14-10, Плану заходів Міністерства внутрішніх справ, спрямованих на реалізацію норм Кримінального процесуального законодавства України, затвердженого наказом МВС України від 08.08.2012 р. № 685.

Дослідження проведено відповідно до планів науково-дослідних робіт Одеського державного університету внутрішніх справ за комплексною темою «Пріоритетні напрямки розвитку та реформування ОВС в умовах розгортання демократичних процесів у державі» (державний реєстраційний номер 0114U004015) та кафедральною темою «Актуальні проблеми досудового розслідування» (державний реєстраційний номер 0114U004018).

Тема дисертації затверджена на засіданні Вченої ради Одеського державного університету внутрішніх справ 22 квітня 2010 року, протокол № 8, уточнена 28 жовтня 2010 року, протокол № 2.

Мета і задачі дослідження. Метою дослідження є розроблення науково-обґрунтованих положень і рекомендацій щодо теоретико-правових засад виявлення причин кримінального правопорушення та умов, які сприяли його вчиненню, у кримінальному провадженні.

Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких задач:

- здійснити аналіз генезису і розвитку інституту виявлення причин кримінального правопорушення та умов, які сприяли його вчиненню, довести необхідність його застосування у сучасних умовах;

- визначити поняття, зміст причин правопорушення та умов, які сприяли його вчиненню, у кримінальному провадженні, навести класифікацію вказаних причин та умов;

- обґрунтувати профілактичну діяльність щодо виявлення причин правопорушення та умов, які сприяли його вчиненню, як частини предмета доказування у кримінальному провадженні;

- визначити повноваження суб'єктів профілактичної діяльності у кримінальному провадженні;

- удосконалити методику виявлення причин кримінального правопорушення та умов, які сприяли його вчиненню, під час досудового розслідування;

- визначити порядок усунення причин кримінального правопорушення та умов, які сприяли його вчиненню, виявлених під час кримінального провадження

- обґрунтувати необхідність нормативного закріплення порядку виявлення та усунення причин кримінального правопорушення та умов, які сприяли його вчиненню, у діючому КПК України.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, що виникають під час кримінального провадження в частині виявлення причин правопорушення та умов, які сприяли його вчиненню.

Предмет дослідження – теоретико-правові засади виявлення причин правопорушення та умов, які сприяли його вчиненню, у кримінальному провадженні.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертаційного дослідження є *діалектико-матеріалістичний* метод, що сприяв розумінню об'єкта дослідження щодо поєднання потреб наукових досліджень та практики діяльності правоохоронних органів. У дослідженні застосовувалися спеціально-правові методи, зокрема: *історико-правовий* (для вивчення генезису й розвитку інституту виявлення причин кримінального правопорушення та умов, які сприяли його вчиненню, – у підрозділі 1.1); *юридичного аналізу* (для визначення змісту норм національних

правових актів щодо профілактичної діяльності – у підрозділах 1.3, 2.1, 2.2, 2.3); *порівняльно-правовий* – для з'ясування особливостей здійснення профілактичної діяльності в Україні та в інших державах у ході кримінального провадження (підрозділи 1.3, 2.1); *соціологічний* – для вивчення й узагальнення думок і пропозицій слідчих щодо впровадження та подальшого вдосконалення інституту виявлення причин правопорушення та умов, які сприяли його вчиненню, у кримінальному провадженні (підрозділи 2.1, 2.3).

Емпіричну базу дослідження становлять дані, отримані при опрацюванні аналітичних даних ГСУ МВС України; узагальненні результатів вивчення за спеціальною анкетною 218-ти подань у кримінальних справах про прийняття заходів з усунення причин та умов, які сприяли вчиненню злочинів у таких областях України як Одеській, Кіровоградській, Черкаській, Херсонській; узагальнені результати анкетування 289-ти співробітників органів досудового слідства ГУМВС України в Одеській області, УМВС України в Кіровоградській області та УМВС України на Одеській залізниці. Також опрацьовані дані статистичної звітності МВС України за 2010-2012 рр., статистичної звітності Генеральної прокуратури України за 2012-2015 рр. Поряд з цим дисертант використовував особистий досвід роботи в органах внутрішніх справ України.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що після прийняття чинного КПК дисертація є першим в Україні комплексним монографічним дослідженням теоретико-правових засад виявлення причин правопорушення та умов, які сприяли його вчиненню, у кримінальному провадженні, що дозволило сформулювати низку наукових положень, висновків і пропозицій, які розв'язують важливі наукові та науково-прикладні проблеми, а саме:

уперше:

- запропоновано авторську періодизацію формування інституту виявлення причин кримінального правопорушення та умов, які сприяли його вчиненню;

- визначено додаткові повноваження слідчого, керівника органу досудового розслідування, оперативного підрозділу, прокурора у профілактичній діяльності щодо виявлення причин кримінального правопорушення та умов, які сприяли його вчиненню, обґрунтована необхідність діяльності суду щодо встановлення в ході судового провадження вказаних причин та умов шляхом винесення окремої ухвали;

- розроблено рекомендації щодо процесуального порядку усунення причин правопорушення та умов, які сприяли його вчиненню, виявлених під час кримінального провадження, а саме: визначено структуру і зміст подання про усунення вказаних причин та умов; запропоновано конкретний зміст складових частин зазначеного подання, порядок та строки його проходження; запропоновано право перевірки стану виконання подання;

удосконалено:

- поняття і змістовну наповненість причин кримінального правопорушення, у зв'язку із чим запропоновано авторське визначення категорії «повна причина кримінального правопорушення»;

- положення кримінального процесуального законодавства щодо нормативного регулювання інституту виявлення та усунення причин кримінального правопорушення та умов, які сприяли його вчиненню, у зв'язку із чим

запропоновано доповнити главу 4 КПК України параграфом 2¹ «Заходи щодо встановлення причин кримінального правопорушення та умов, які сприяли його вчиненню, порушень законодавства чи прав та свобод людини» відповідного змісту;

дістали подальшого розвитку:

- зміст профілактичної діяльності щодо виявлення причин правопорушення та умов, які сприяли його вчиненню, як частини предмета доказування у кримінальному провадженні;

- методика виявлення причин правопорушення та умов, які сприяли його вчиненню, під час досудового розслідування.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що отримані наукові результати дисертаційного дослідження використовуються та можуть бути запроваджені у:

- *науково-дослідній сфері* – для подальшої розробки та вирішення проблем щодо виявлення причин кримінального правопорушення та умов, які сприяли його вчиненню, у кримінальному провадженні

- *законотворчій діяльності* – при внесенні доповнень до чинного кримінального процесуального законодавства України (лист про впровадження у законодавчу роботу Комітету з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності Верховної Ради України від 29 жовтня 2014 року № 04-20/12-2228);

- *навчальному процесі* – при проведенні занять за відповідними темами з навчальних дисциплін «Кримінальний процес України», «Досудове розслідування» в (акт впровадження в навчальний процес Одеського державного університету внутрішніх справ від 16 березня 2015 року).

- *практичній діяльності* – як рекомендації щодо виявлення причин кримінального правопорушення та умов, які сприяли його вчиненню, під час досудового розслідування (акт впровадження в практичну діяльність слідчих підрозділів УМВС України на Одеській залізниці від 6 листопада 2014 року).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною, завершеною науковою працею. Сформульовані в ній положення, узагальнення, висновки та рекомендації обґрунтовано на підставі самостійно проведених досліджень.

У науковій статті «Окремі питання запровадження профілактичної діяльності під час досудового розслідування», опублікованій спільно зі С.М. Смоковим автором особисто на підставі узагальнених результатів анкетування працівників слідчих підрозділів органів внутрішніх справ визначено окремі недоліки регламентування вказаної діяльності в рамках КПК України 1960 року та з їх урахуванням запропоновано низку положень, якими необхідно доповнити чинний КПК України в частині унормування інституту профілактичної діяльності під час кримінального провадження; в тезах всеукраїнської науково-практичної конференції «Окремі питання предмета доказування в кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх», опублікованих спільно зі С.М. Смоковим, автором особисто визначено особливості змісту предмета доказування в кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх.

У поданій до захисту дисертації ідеї та розробки співавтора, разом з яким було опубліковано наукові праці, не використовувалися.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертації обговорювались на кафедрі кримінального процесу Одеського державного університету внутрішніх справ. Результати дисертаційного дослідження були оприлюднені та доповідалися на шести міжнародних, всеукраїнських та відомчих науково-практичних конференціях: «Роль та місце ОВС у розбудові демократичної правової держави» (м. Одеса, 2010 р.); «Процесуальне та організаційне забезпечення діяльності органів досудового слідства та дізнання системи МВС України» (м. Сімферополь, 2010 р.); «Міжнародні стандарти прав людини і проблеми їх реалізації у кримінальному та кримінально-процесуальному законодавстві країн СНД» (м. Харків, 2010 р.); «Актуальні проблеми кримінального права, процесу та криміналістики» (м. Одеса, 2011 р.); «Актуальні проблеми захисту та забезпечення безпеки учасників кримінального процесу» (м. Кишинів, 2013 р.); «Роль та місце ОВС у розбудові демократичної правової держави» (м. Одеса, 2013 р.); «Процесуальні, криміналістичні та психологічні аспекти досудового розслідування» (м. Одеса, 2014 р.).

Публікації. Основні наукові результати дисертації відображено в 12 наукових публікаціях, серед яких 5 наукових статті, опубліковані в юридичних фахових виданнях України, затверджених наказом МОН України, одна – в іноземному фаховому виданні, 6 тез доповідей на науково-практичних конференціях, з яких 4 міжнародні.

Структура дисертації визначається її метою, задачами, предметом дослідження і вимогами МОН України та складається зі вступу, двох розділів, що містять шість підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 236 сторінок, з яких основний текст дисертації 177 сторінок, список використаних джерел на 25 сторінках (226 найменування), 3 додатків на 34 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертації, ступінь її наукової розробленості, визначено зв'язок роботи з науковими програмами і темами; охарактеризовано мету, задачі, об'єкт, предмет та методи дослідження, висвітлено наукову новизну, емпіричну базу та практичне значення одержаних результатів, форми їх апробації, впровадження та публікації.

Розділ 1 «Загальнонаукові положення виявлення причин кримінального правопорушення та умов, які сприяли його вчиненню» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 1.1 «Генезис і розвиток інституту виявлення причин кримінального правопорушення та умов, які сприяли його вчиненню» комплексно розглянуто історію розвитку та становлення зазначеного інституту в кримінальному процесуальному законодавстві на території України та на основі аналізу нормативно-правових джерел, які його регламентували, умовно виділено п'ять історичних етапів.

Зазначено, що законодавці на кожному історичному етапі усвідомлювали необхідність впливу на злочинність не тільки за допомогою застосування заходів кримінально-правового характеру до осіб, які вчинили злочинні діяння, а також

шляхом виявлення та усунення причини та умов, що сприяли їх вчиненню. Починаючи з XII століття у законодавстві з'являються норми, у яких були закладені передумови для майбутньої профілактики злочинів, але в прямій постановці профілактична діяльність не передбачалася. У XVIII столітті на поліцію покладено обов'язок «попереджувати та припиняти злочини та примушувати до виконання законів», підтримка «благочиния», тобто громадського порядку, у тому числі попередження, запобігання та розслідування злочинів. У 1830 році відповідні норми, які стосувалися діяльності поліції, було закріплено у «Статуті про попередження і запобігання злочинам».

В період після судової реформи 1864 року та відміни інквізиційного процесу на території Російській імперії юристи-демократи все частіше висували ідею заміни покарання, замість якого вважали доцільним передбачити обов'язок держави та суспільства застосовувати попереджувальні заходи соціальної і поліцейської превенції. На початку XX століття завдання попередження злочинів було закріплено в спеціальній інструкції чинам Київської розшукової поліції.

Подальший розвиток профілактична діяльність у боротьбі зі злочинністю отримала у радянський період України після Жовтневого перевороту 1917 року та до прийняття у 1958 року Основ кримінального судочинства Союзу РСР та союзних республік. Так, відповідно до Інструкції 1919 року щодо організації робітничо-селянської міліції працівники повинні були вживати заходи щодо охорони громадян та їх майна, попереджувати та припиняти порушення громадського порядку. Органи карного розшуку та судово-кримінальної міліції при розкритті та розслідуванні злочинів зобов'язані були також здійснювати попередження злочинів. При цьому КПК УСРР 1922 року та КПК УРСР 1927 року не містили норм щодо обов'язку встановлення обставин, які сприяли вчиненню злочину, та вжиття заходів щодо їх усунення. Відповідна робота при розслідуванні та судовому розгляді із попередження злочинів проводилася і регламентувалася відомчими інструкціями, наказами, постановами. У 1949 році після введення дільничної системи в слідчих органах прокуратури, в практиці слідчих набула поширення така форма реагування як внесення ними подань до відповідних установ, підприємств та організацій щодо усунення причин та умов, які сприяли вчиненню злочинів.

Із прийняттям у 1958 році Основ кримінального судочинства Союзу РСР та союзних республік, ст. 2 яких передбачала, що кримінальне судочинство повинно сприяти попередженню та викоріненню злочинів, інститут процесуальної профілактичної діяльності був закріплений у кримінально-процесуальному законодавстві республік, які входили до складу Союзу РСР. Зокрема, вперше процесуальна профілактична діяльність була закріплена у ст.ст. 23, 23¹, 23² КПК УРСР 1960 року та отримала детальну регламентацію у відомчих нормативно-правових актах.

Зі здобуттям Україною незалежності питання процесуальної профілактичної діяльності органу дізнання, слідчого, прокурора та суду у кримінальній справі, продовжувало регламентувалося нормами КПК України 1960 року із змінами та доповненнями, зумовленими якісно іншими соціальними та правовими умовами, та відповідними підзаконними нормативними актами. Після набрання чинності КПК України у 2012 році, який закріплює новий підхід до побудови кримінального

провадження, питання встановлення причин кримінального правопорушення та умов, які сприяли його вчиненню, залишилося неунормованим, що чинить негативний вплив на боротьбу із злочинністю на сучасному етапі.

У підрозділі 1.2 «Поняття, зміст і класифікація причин кримінального правопорушення та умов, які сприяли його вчиненню» з філософських та правових підходів досліджено поняття причини, специфічної причини та повної причини, а також умов вчинення кримінального правопорушення, здійснено їх розмежування. Запроновано авторське визначення повної причини конкретного кримінального правопорушення.

Зазначено, що повна причина конкретного кримінального правопорушення складається з наступних взаємодіючих складових: а) негативні морально-психологічні характеристики особи, що вчинила кримінальне правопорушення, які включають в себе антигромадську установку особистості та її психологічні особливості; б) причини формування негативних морально-психологічних характеристик особистості; в) обстановку вчинення правопорушення.

Визначено, що негативні морально-психологічні характеристики особи підозрюваного (обвинуваченого), є головною причиною вчинення кримінального правопорушення. Обґрунтовано, що до зовнішніх об'єктивних обставин, які сприяють вчиненню кримінального правопорушення та формують його обстановку, відносяться час, місце, приводи, умови, які заважають та сприяють вчиненню кримінального правопорушення. Зазначено, що під приводом слід розуміти неголовну причину, яка безпосередньо передує наслідку та пришвидшує чи гальмує дію головної причини.

З точки зору потреб практики виділено дві групи причин кримінального правопорушення та умов, які сприяли його вчиненню, в залежності від їх відношення до події кримінального правопорушення та особи, яка його вчинила: 1) суб'єктивні обставини, пов'язані з особою, яка вчинила кримінальне правопорушення; 2) об'єктивні обставини, які існують незалежно від особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, які пов'язані з обстановкою вчинення вказаного правопорушення.

У підрозділі 1.3 «Причини правопорушення та умови, які сприяли його вчиненню, як частина предмета доказування у кримінальному провадженні» розглянуто три групи обставин повної причини конкретного правопорушення, які з'ясовуються у кримінальному провадженні. Перша група обставин повної причини конкретного правопорушення, а саме негативних морально-психологічних характеристик особи, складається з антигромадської установки особи та її психологічних характеристик. Друга група обставин, а саме причини формування негативних морально-психологічних характеристик особистості, в цілому загальновідомі та впливають насамперед з економічних причин вчинення кримінальних правопорушень. До третьої групи обставин, а саме до обстановки вчинення правопорушення, віднесено час, місце, приводи, умови, які заважають та сприяють його вчиненню. Запроновано встановлювати в ході досудового розслідування стороною обвинувачення не всі з обставин, які входять до переліку повної причини правопорушення.

Зазначено, що повнота досліджень обставин провадження залежить від визначення предмета та чіткого встановлення меж доказування, що знаходяться в тісному взаємозв'язку. У зв'язку із цим наведено критерії, що потрібно враховувати при встановленні меж доказування причин кримінального правопорушення та умов, які сприяли його вчиненню, в тому числі й тих, які відносяться до особистості підозрюваного, обвинуваченого.

Встановлено, що у ст. 91 КПК України зазначені обставини, які підлягають обов'язковому доказуванню. Поряд із цим, використання термінів «з'ясування», «встановлення» (зокрема, ст.ст. 485-487 КПК України) надає можливість суб'єкту кримінального провадження самостійно визначити коло тих обставин, що викликали правопорушення та сприяли його вчиненню, які необхідно встановити в процесі доказування, враховуючи специфіку конкретного кримінального провадження. Перелік цих обставин визначає слідчий, прокурор, виходячи з об'єктивної можливості їх доказування по конкретному кримінальному провадженню та об'єктивної можливості їх подальшого усунення.

Розділ 2 «Організаційно-правові засади виявлення та усунення причин кримінального правопорушення та умов, які сприяли його вчиненню, у кримінальному провадженні» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 2.1 «Повноваження суб'єктів профілактичної діяльності у кримінальному провадженні» проаналізовано повноваження таких суб'єктів кримінальної процесуальної діяльності як слідчий, прокурор, суд. Оскільки у чинному КПК України профілактична діяльність суб'єктів кримінального провадження фактично не визначена, запропоновано внесення до нього необхідних доповнень щодо здійснення вказаної діяльності із урахуванням недоліків регулювання профілактичної діяльності в рамках КПК України 1960 року. За результатами анкетування встановлено, що 64 % слідчих органів внутрішніх справ, а також 78 % заступників начальників та 73 % начальників слідчих підрозділів вважають, що вимога щодо обов'язкового виявлення причин злочину та умов, які сприяли його вчиненню, по кожній кримінальній справі в рамках ст.ст. 23, 23¹ КПК України 1960 року призводили до формалізму винесених подань. Також 87 % респондентів вважають, що для покращення цієї діяльності необхідно надати можливість слідчому вносити подання лише по тих кримінальних провадженнях, у яких однозначно матеріалами провадження підтверджуються реальні причини кримінального правопорушення та умови, які сприяли його вчиненню. На думку 78 % опитаних, з метою підвищення якості подань, їх внесення слід передбачити правом, а не обов'язком слідчого у провадженнях, де виявлені причини та умови підтверджуються доказами та є очевидними для учасників кримінального провадження. Крім того є необхідність погодження подання слідчого прокурором, який зобов'язаний перевірити достатність доказів для встановлення відповідних обставин.

Актуальність запровадження профілактичної діяльності також обґрунтовується тим, що за результатами анкетування встановлена достатньо велика кількість бажаючих реалізувати повноваження щодо здійснення вказаної діяльності. Так, при внесенні змін до КПК України щодо здійснення профілактичної діяльності, за умови підвищення якості подань, 42 % слідчих органів внутрішніх справ, 56 %

заступників начальників та 53 % начальників слідчих підрозділів виявили бажання займатися встановленням причин кримінального правопорушення та умов, які сприяли його вчиненню.

Зазначено, що при доповненні КПК України положенням про здійснення профілактичної діяльності під час кримінального провадження, відповідно до ст. 40 КПК України керівник органу досудового розслідування має бути наділеним відповідними повноваженнями стосовно організації роботи слідчого в частині здійснення останнім профілактичної діяльності.

Обґрунтовано необхідність залучення прокурора до здійснення профілактичної діяльності в межах реалізації ним функції процесуального керівництва досудовим розслідуванням. У зв'язку із цим запропоновано передбачити в КПК України надання прокурору відповідних повноважень щодо внесення вказаних подань та безпосередньо можливість участі у їх розгляді.

Запропоновано доповнити КПК України статтею 94¹ «Встановлення причин кримінального правопорушення та умов, які сприяли його вчиненню», яку викласти у такій редакції: «Встановлення в ході досудового розслідування та судового провадження причин кримінального правопорушення та умов, які сприяли його вчиненню, є обов'язком сторони обвинувачення».

Зроблено висновок, що суд повинен стати активним суб'єктом профілактичної діяльності в ході кримінального провадження, оскільки він постановляє кінцеві рішення у ході кримінального провадження та має у своєму розпорядженні максимальну кількість доказів, отриманих у ході судового провадження, в тому числі щодо причин кримінального правопорушення та умов, які сприяли його вчиненню. Запропоновано доповнити положення КПК України статтею 94⁴ «Окрема ухвала» наступного змісту: «1. Встановивши в ході судового провадження факти порушень законності, прав та свобод людини, причини кримінального правопорушення та умови, які сприяли його вчиненню, суд одночасно з ухвалою рішення, за наявності для цього підстав, виносить й окрему ухвалу, якою доводить ці факти до відома відповідних органів, службових осіб та прокурора. Окрема ухвала повинна відповідати вимогам ст. 372 КПК «Зміст ухвали». 2. Причини кримінального правопорушення та умови, які сприяли його вчиненню, пов'язані з особою обвинуваченого, а також ті, які існують незалежно від особи обвинуваченого, констатуються судом в окремій ухвалі виключно при ухваленні обвинувального вироку. 3. Суд повинен бути повідомлений про результати розгляду фактів, викладених у вказаній ухвалі, в строк не більше одного місяця з дня отримання окремої ухвали». Також запропоновано доповнити ч. 2 ст. 369 КПК України «Види судових рішень» після слова «ухвала» словами «окрема ухвала».

При визначенні особливостей встановлення причин кримінального правопорушення та умов, які сприяли його вчиненню, суб'єктивні обставини, пов'язані з особою, яка вчинила кримінальне правопорушення, а також обставини, які існують незалежно від вказаної особи, встановлюються виключно судом та констатуються ним в окремій ухвалі тільки при ухваленні обвинувального вироку. По-друге, об'єктивні обставини, які існують незалежно від особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, встановлюються та констатуються стороною обвинувачення (слідчим, прокурором) у поданні.

У підрозділі 2.2 «Методика виявлення причин кримінального правопорушення та умов, які сприяли його вчиненню, під час досудового розслідування» обґрунтовано, що встановлення причин кримінального правопорушення та умов, які сприяли його вчиненню, слід здійснювати в ході проведення максимальної кількості слідчих (розшукових) дій протягом всього кримінального провадження. Для цього сторона обвинувачення повинна визначити перелік питань, які підлягають вирішенню. Найбільше значення для доказування відповідних обставин за умови активної позиції слідчого (прокурора) щодо можливості та необхідності встановлення причин конкретного кримінального правопорушення та умов, які сприяли його вчиненню, можуть мати такі слідчі (розшукові) дії як слідчий огляд (зокрема, огляд місця події, огляд документів), допити потерпілих, свідків, підозрюваних, слідчий експеримент, обшук тощо.

Зазначено, що під час огляду місця події можна змодельовати обстановку кримінального правопорушення, зафіксувати обставини, внаслідок наявності яких стало можливим його вчинення. Зокрема, слідчий порядок з іншими організаційними моментами під час огляду місця події зобов'язаний вжити заходів для виявлення причин кримінального правопорушення та умов, які сприяли його вчиненню. В ході обшуку можуть бути знайдені предмети та особисті речі підозрюваного, які можуть містити інформацію про спосіб життя, зв'язки, погляди, звички чи осіб, які здійснили шкідливий вплив у формуванні його антигромадських поглядів.

У ході слідчого експерименту, за необхідності за участю спеціаліста, особа, яка раніше допитана, відтворюючи окремі дії, може допомогти слідчому встановити особливості, умови вчинення кримінального правопорушення, а також в окремих випадках його причини. При призначенні експертних досліджень за допомогою постановлення відповідних питань експерту можна виявити причини кримінального правопорушення та умови, які сприяли його вчиненню. У свою чергу експерт матиме можливість у висновку вказати на заходи, які необхідно вжити для усунення виявлених обставин.

Визначено, що допит є одним із важливих засобів виявлення і встановлення причин кримінального правопорушення та умов, які сприяли його вчиненню. При цьому слідчому необхідно визначити коло осіб, які підлягають допиту, та окреслити конкретні питання, на які необхідно отримати відповідь. Під час допиту потерпілого та свідків можуть бути встановлені спосіб, умови вчинення кримінального правопорушення, обставини, які використані для досягнення протиправного результату, та тих осіб, які причетні до існування цих обставин. Окрему допомогу у виявленні причин та умов, що сприяли вчиненню кримінального правопорушення можуть надавати штатні психологи установ, підприємств, організацій, при допиті яких можна отримати інформацію про морально-психологічні характеристики особи, у тому числі негативні, стосовно підозрюваних, які раніше були охоплені психологічним тестуванням.

Підсумовано, що важливу роль у профілактиці кримінальних правопорушень відіграють співробітники оперативних підрозділів. Відомчі інструкції, які регламентують організацію оперативно-розшукової діяльності органів внутрішніх справ України, передбачають, поряд з іншими, завдання виявлення причин і умов, які сприяють учиненню злочинів, визначаючи порядок цієї діяльності. При внесенні

до чинного КПК України доповнень щодо профілактичної діяльності, доцільно окремим положенням передбачити можливість слідчого надати доручення оперативному підрозділу щодо встановлення серед інших обставин також причин кримінального правопорушення та умов, які сприяли його вчиненню.

У підрозділі 2.3 «Порядок усунення причин кримінального правопорушення та умов, які сприяли його вчиненню, у кримінальному провадженні», зазначено, що підсумковим у кримінальному провадженні документом щодо усунення зазначених обставин повинно бути змістовне подання, у зв'язку із чим визначено основні вимоги до його змісту, серед яких повнота, законність, реальність, конкретність, доказовість, а також встановлено особливості контролю за виконанням відповідного подання. Запроновано доповнити КПК України статтею 94³ «Зміст подання» наступного змісту: «Подання про усунення причин кримінального правопорушення та умов, які сприяли його вчиненню, викладається окремим документом та складається із: 1. Вступної частини із зазначенням: прізвища, імені, посади слідчого, прокурора; дати і місця його складання; найменування (номера) кримінального провадження; прізвища, імені й по батькові підозрюваного (за наявності на момент внесення подання); правової кваліфікації кримінального правопорушення із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність; посилення про відповідальність за залишення посадовою особою без розгляду подання, а так само за несвоєчасну відповідь на подання згідно ст. 185⁶ КУпАП. 2. Описової частини із зазначенням: обставин, які стали підставою для винесення подання; виявлених обставин. 3. Резолютивної частини із зазначенням: конкретних висновків, пропозицій про усунення виявлених обставин; строку виконання подання; порядку та строків оскарження подання.»

Акцентовано увагу на тому, що відповідне подання повинно направлятися тим службовим особам, які за своїм службовим становищем зобов'язані безпосередньо брати участь в усуненні виявлених причин кримінального правопорушення та умови, які сприяли його вчиненню. Запропоновано така практика, відповідно до якої при виявленні на початкових етапах досудового провадження явних причин кримінального правопорушення та умов, які сприяли його вчиненню, і які можуть призвести до вчинення повторного кримінального правопорушення, слідчий невідкладно направляє обґрунтоване подання для їх негайного усунення, відразу після початку досудового розслідування.

Наголошено на необхідності перевірити достовірність відповіді про вжиття заходів щодо усунення виявлених причин кримінального правопорушення та умов, які сприяли його вчиненню. При цьому за результатами анкетування встановлено, що на думку переважної кількості працівників слідчих підрозділів (73 %), подання можна вважати виконаним тільки після перевірки достовірності відповіді про вжиті заходи щодо усунення виявлених обставин, що сприяли вчиненню кримінального правопорушення, а також їх результатів. Звернено увагу на необхідність перевіряти стан виконання подання, про що вказали 84 % опитаних слідчих органів внутрішніх справ, 100 % заступників начальників та 93 % начальників слідчих підрозділів.

ВИСНОВКИ

У дисертаційному дослідженні обґрунтовано та висвітлено такі основні наукові положення, висновки та рекомендації, на удосконалення інституту виявлення причин правопорушення та умов, які сприяли його вчиненню, у кримінальному провадженні:

1. Комплексно досліджено історію формування інституту виявлення причин кримінального правопорушення та умов, які сприяли його вчиненню, на території України, яку умовно поділено на п'ять історичних етапів: 1) до судової реформи 1864 року в Російській імперії; 2) від судової реформи 1864 року до Жовтневого перевороту 1917 року; 3) від Жовтневого перевороту 1917 року до прийняття у 1958 році Основ кримінального судочинства Союзу РСР та союзних республік; 4) від прийняття у 1958 році Основ кримінального судочинства Союзу РСР та союзних республік та на період дії КПК України 1960 року; 5) від набрання чинності КПК України 2012 року до теперішнього часу.

2. Запропоновано авторське визначення повної причини кримінального правопорушення як результату взаємодії негативних морально-психологічних характеристик особи, що вчинила кримінальне правопорушення, які склалися під впливом несприятливих причин морального формування індивіда, та зовнішніх об'єктивних обставин, які створюють обстановку вчинення правопорушення, в результаті якої виникає намір та рішучість вчинити умисне або таке, що призводить до злочинного результату через необережність, кримінальне правопорушення.

3. Обґрунтовано, що обстановка вчинення кримінального правопорушення, а саме час, місце, приводи, умови, які заважають та сприяють вчиненню правопорушення, підлягає обов'язковому встановленню під час кримінального провадження. Визначено, що при виявленні причин кримінального правопорушення важливе місце займає правильне встановлення мотивації вчиненого діяння. Психологічні особливості особи, а саме ступінь розумового розвитку, відхилення від нормального психологічного розвитку в межах осудності та обмеженої осудності, темперамент, встановлюються стороною обвинувачення, за необхідності – за допомогою осіб, які володіють спеціальними знаннями у відповідних галузях знань.

Встановлено, що предмет доказування у кримінальному провадженні у широкому розумінні охоплює, крім обставин, визначених у ст. 91 КПК України, також і причини правопорушень та умови, які сприяли їх вчиненню. Зроблено висновок, що у вузькому розумінні причини кримінального правопорушення та умови, які сприяли його вчиненню, не входять та не повинні входити до предмета доказування, нормативно визначеного у ст. 91 КПК України, оскільки підлягають виявленню за посередництвом доказів у можливих межах, які визначаються суб'єктом кримінальної процесуальної діяльності.

4. Визначено, що основним суб'єктом профілактичної діяльності на стадії досудового розслідування є слідчий. Співробітник оперативного підрозділу за дорученням слідчого або прокурора має право перевірити стан виконання подання слідчого, прокурора щодо усунення причин правопорушення та умов, які сприяли його вчиненню. Результати перевірки надаються слідчому, прокурору.

Обґрунтовано, що оскільки подання про усунення причин кримінального правопорушення та умов, які сприяли його вчиненню, зачіпають права громадян (зокрема, службових осіб), які вимушені вживати заходів щодо їх усунення, то вивчення його змісту прокурором, що здійснює процесуальне керівництвом досудовим розслідуванням, дозволить перевірити законність, наявність достатніх доказів причин правопорушення та умов, які сприяли його вчиненню, та виключить факти направлення необґрунтованих, формальних подань, зміст яких не підтверджується доказами.

5. Обґрунтовано, що одним із найбільш інформативних процесуальних джерел доказів при здійсненні слідчих (розшукових) дій, за допомогою яких можна встановлювати причини кримінальних правопорушень та умови, які сприяли їх вчиненню, в тому числі ті, що характеризують особу підозрюваного, обвинуваченого, є документи, та наведено відповідний їх орієнтовний перелік. Визначено, що такі документи, які слідчий отримує в ході проведення слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій як самотійно, так і за допомогою співробітників оперативного підрозділу, не обмежуючись наданням документів родичами підозрюваного, обвинуваченого та іншими зацікавленими особами, необхідно сприймати критично та в сукупності, встановивши під час їх огляду належність до особи, відсутність слідів підроблення тощо.

Встановлено, що відомчими нормативно-правовими актами визначена вимога до суб'єктів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, виявляти причини і умови, які сприяють вчиненню злочинів, здійснювати їх профілактику, в тому числі в рамках кримінального провадження при виконанні письмових доручень слідчого, прокурора. Зазначена профілактична діяльність має набути процесуального характеру, у зв'язку із чим запропоновано внести відповідні зміни до положень діючого КПК України.

6. Зроблено висновок, що підсумковим документом у кримінальному провадженні на стадії досудового розслідування щодо усунення причин кримінального правопорушення та умов, які сприяли його вчиненню, повинно бути подання, обґрунтоване отриманими під час провадження доказами. Визначено, що під час судового провадження причини кримінального правопорушення та умови, які сприяли його вчиненню, пов'язані з особою обвинуваченого, а також ті, які існують незалежно від особи обвинуваченого, констатуються судом в окремій ухвалі виключно при ухваленні обвинувального вироку. Подання про усунення причин кримінального правопорушення та умов, які сприяли його вчиненню, або окрема ухвала повинні направлятися тим службовим особам, які за своїм службовим становищем зобов'язані безпосередньо усувати виявлені під час в ході кримінального провадження відповідні причини та умови.

7. Обґрунтовано потребу чіткого унормування в КПК України повноважень щодо виявлення причин кримінального правопорушення та умов, які сприяли його вчиненню, а також формування та направлення до виконання подання щодо їх усунення, у зв'язку із чим запропоновано доповнити КПК України статтею 94² «Подання сторони обвинувачення по кримінальному провадженню» у наступній редакції: «1. Сторона обвинувачення (прокурор, слідчий за погодженням з прокурором), що встановила наявність причин кримінального правопорушення та

умов, які сприяли його вчиненню, має право внести до відповідного органу, громадської організації чи службовій особі подання щодо усунення цих обставин. 2. У разі встановлення в ході досудового розслідування та судового провадження фактів порушень законодавства чи прав та свобод людини, прокурор, слідчий за погодженням з прокурором, вносить подання про ці порушення до відповідних державних органів. 3. Прокурор, при погодженні подання, яке надане слідчим, зобов'язаний перевірити достатність доказів щодо встановлення причин кримінального правопорушення та умов, які сприяли його вчиненню. 4. У разі необхідності під час досудового розслідування, подання про усунення причин кримінального правопорушення та умов, які сприяли його вчиненню, пов'язаних з особистістю підозрюваного, обвинуваченого, направляється прокурором, слідчим за погодженням з прокурором для затвердження слідчим суддею. 5. Протягом місяця з дня отримання подання посадова особа, якій це подання адресоване, повинна вжити необхідних заходів та про їх результати повідомити прокурора, слідчого, який вніс подання. 6. Під час досудового розслідування кримінального провадження оперативний підрозділ за дорученням слідчого, слідчий, прокурор або оперативний підрозділ та слідчий за дорученням прокурора мають право перевірити стан виконання подання слідчого, прокурора щодо усунення причин кримінального правопорушення та умов, які сприяли його вчиненню. Результати перевірки надаються слідчому, прокурору.»

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Десятник А. А. Поняття причин злочину та умов, які сприяли його вчиненню / А. А. Десятник // Південноукраїнський правничий часопис. – 2011. – № 3. – С. 81–83.
2. Десятник А. А. Проблема актуальності кримінально-процесуальної профілактики в рамках нового КПК України [Електронний ресурс] / А. А. Десятник // Форум права. – 2012. – № 1. – С. 247–252. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2012_1_38.pdf.
3. Десятник А. А. Роздуми щодо запровадження профілактичної діяльності в рамках кримінального процесу / А. А. Десятник // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2014. – Вип. 28, т. 3. – С. 65–68.
4. Десятник А. А., Смоков С. М. Окремі питання запровадження профілактичної діяльності під час досудового розслідування / С. М. Смоков, А. А. Десятник // Південноукраїнський правничий часопис. – 2014. – № 3. – С. 173–177.
5. Desiatnyk A. Preventive activities in the criminal process: the need for the time or relic of the past? / A. Desiatnyk // KELM. – 2014 – № 2. – P. 62–73.
6. Десятник А. А. Окремі питання профілактичної діяльності в ході проведення негласних слідчих (розшукових) дій / А. А. Десятник // Південноукраїнський правничий часопис. – 2015. – № 3. – С. 33–35.
7. Десятник А. А. Що таке причини злочину та умови, які сприяли його вчиненню / А. А. Десятник // Роль та місце ОВС у розбудові демократичної правової

держави : Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції, 23 квітня 2010 р. – Одеса : ОДУВС, 2010. – С. 216.

8. Десятник А. А. Деякі питання співвідношення понять «виявлення», «встановлення», «доказування» причин злочину та умов, які сприяли його вчиненню / А. А. Десятник // Процесуальне та організаційне забезпечення діяльності органів досудового слідства та дізнання системи МВС України : Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції, 14 травня 2010 р. – Сімферополь, 2010. – С. 38–41.

9. Десятник А. А. Особливості виявлення причин та умов скоєння злочинів неповнолітніми / А. А. Десятник // Актуальні проблеми кримінального процесу, криміналістики, судової експертизи та оперативно-розшукової діяльності : Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції, 28 жовтня 2011 р. – Одеса : Фенікс, 2011. – С. 132–134.

10. Десятник А. А. О процессуальной профилактической деятельности в современных условиях / А. А. Десятник // Актуальные проблемы защиты и обеспечения безопасности участников уголовного процесса : Материалы Международной научно-практической конференции, 21 марта 2013 г. – Кишинэу, 2013. – С. 247–253.

11. Десятник А. А. Процесуальна профілактична діяльність: нагальна проблема сьогодення / А. А. Десятник // Роль та місце ОВС у розбудові демократичної правової держави : Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції, 26 квітня 2013 р. – Одеса : ОДУВС, 2013. – С. 414.

12. Десятник А. А., Смоков С. М. Окремі питання предмета доказування в кримінальних провадженнях щодо неповнолітніх / А. А. Десятник, С. М. Смоков // Процесуальні, криміналістичні та психологічні аспекти досудового розслідування: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 07 листопада 2014 р. – Одеса : ОДУВС, 2014. – С. 43–44.

АНОТАЦІЯ

Десятник А. А. Теоретико-правові засади виявлення причин правопорушення та умов, які сприяли його вчиненню, у кримінальному провадженні. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю: 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. – Національний університет державної податкової служби України, Ірпінь, 2015.

У дисертації узагальнено результати дослідження теоретико-правових засад виявлення причин правопорушення та умов, які сприяли його вчиненню, у кримінальному провадженні. На підставі здійснення аналізу генезису і розвитку інституту виявлення причин правопорушення та умов, які сприяли його вчиненню, доведено необхідність його застосування у сучасних умовах. Визначено поняття повної причини вчинення конкретного правопорушення, визначено поняття, зміст причин правопорушення та умов, які сприяли його вчиненню, наведено класифікацію вказаних причин та умов. Обґрунтовано профілактичну діяльність щодо виявлення причин правопорушення та умов, які сприяли його вчиненню, як

частини предмета доказування у кримінальному провадженні. Визначено повноваження суб'єктів профілактичної діяльності у кримінальному провадженні. Удосконалено методику виявлення причин правопорушення та умов, які сприяли його вчиненню, під час досудового розслідування. Також запропоновано порядок усунення причин правопорушення та умов, які сприяли його вчиненню, у кримінальному провадженні. Обґрунтовано необхідність передбачити повноваження суду під час судового провадження щодо встановлення причин правопорушення та умов, які сприяли його вчиненню, а також їх усунення шляхом винесення окремої ухвали. Розроблено і обґрунтовано пропозиції з удосконалення чинного КПК України щодо виявлення причин правопорушення та умов, які сприяли його вчиненню, у кримінальному провадженні.

Ключові слова: причини кримінального правопорушення; умови, які сприяли вчиненню кримінального правопорушення; кримінальне провадження; предмет доказування; подання.

АННОТАЦІЯ

Десятник А. А. Теоретико-правовые основы выявления причин правонарушений и условий, которые способствовали его совершению, в уголовном производстве. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности: 12.00.09 – уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность. – Национальный университет государственной налоговой службы Украины, Ирпень, 2015.

В диссертации обобщены результаты исследования теоретико-правовых основ выявления причин правонарушений и условий, которые способствовали его совершению, в уголовном производстве. На основании осуществления анализа генезиса и развития института выявления причин правонарушений и условий, которые способствовали его совершению, доказана необходимость его применения в современных условиях, т.к. этот институт не предусмотрен в действующем криминальном процессуальном законодательстве Украины.

Определено авторское понятие полной причины совершения конкретного правонарушения. Сделано вывод, что полная причина конкретного уголовного правонарушения состоит из групп следующих взаимодействующих обстоятельств: 1) негативных нравственно-психологических характеристик личности, которые включают в себя антиобщественную установку личности и ее психологические характеристики; 2) причин формирования негативных нравственно-психологических характеристик личности; 3) обстановки совершения уголовного правонарушения, которая включает в себя время, место, условия, которые способствовали и препятствовали совершению правонарушения, а также неосновную причину уголовного правонарушения – повод.

Приведено классификацию причин правонарушения и условий, которые способствовали совершению правонарушений: обстоятельства, связанные с лицом, которое совершило уголовное правонарушение; обстоятельства, которые существуют независимо от лица, которое совершило уголовное правонарушение,

которые связаны с обстановкой совершения указанного правонарушения.

Обосновано профилактическую деятельность по выявлению причин правонарушения и условий, которые способствовали его совершению, как части предмета доказывания в уголовном производстве. Сделано вывод, что предмет доказывания в широком понимании охватывает кроме обстоятельств, указанных в ст. 91 УПК Украины, также причины правонарушений и условия, которые способствовали его совершению. Однако последние подлежат лишь «выявлению» посредством доказательств в возможных пределах, их выявление должно формулироваться отдельно от ст. 91 УПК Украины, которая устанавливает предмет доказывания.

Рассмотрено полномочия субъектов профилактической деятельности, а именно следователя, начальника органа досудебного расследования, сотрудника оперативного подразделения, прокурора, суда. Отмечено, что основным субъектом профилактической деятельности является следователь. Предлагается предусмотреть право оперативного подразделения по поручению следователя или прокурора осуществления проверки представления следователя, прокурора по устранению причин уголовного правонарушения и условий, которые способствовали его совершению.

Усовершенствовано методику выявления причин уголовного правонарушения и условий, которые способствовали его совершению, во время досудебного расследования. Предложен порядок устранения причин правонарушения и условий, которые способствовали его совершению, в уголовном производстве. Обоснована необходимость предусмотреть полномочия суда во время судебного производства по установлению причин правонарушения и условий, способствовавших его совершению, а также их устранения.

Разработаны и обоснованы предложения по усовершенствованию действующего УПК Украины в части регламентирования выявления и устранения причин уголовного правонарушения и условий, которые способствовали его совершению.

Ключевые слова: причины уголовного правонарушения; условия, которые способствовали совершению уголовного правонарушения; уголовное производство; предмет доказывания; представление.

SUMMARY

Desyatnik A. A. Theoretical and legal foundations identify the causes of the offense and the circumstances that contributed to commit criminal proceeding. – Manuscript.

The dissertation for the competition of a scientific degree of Candidate of Science (Law) on a specialty 12.00.09 – criminal procedure and criminalistics; forensic examination; operative-investigation activity. – National University of the State Tax Service of Ukraine, Irpin', 2015.

The dissertation summarizes the results of the study of theoretical and legal foundations identify the causes of the offense and the circumstances that contributed to commit criminal proceeding. On the basis of analysis of the genesis and development of the institution to identify the causes and conditions of offenses that are contributed to its

commission, the necessity of its use in modern conditions.

The concept of full reasons for committing specific offenses are defined concept, content causes offense and the circumstances that contributed to its commission, the classification of these causes and conditions. Justification of prevention activities to identify causes of crime and the circumstances that are contributed to his commission as part of the subject of proof in criminal proceeding. Define the powers of prevention activities in the criminal proceeding. The technique of identifying the causes of the offense and the circumstances that contributed to his commission, during the preliminary investigation. Also invited to address the causes offense procedure and conditions which contributed to its commission in criminal proceeding. The necessity of the court in establishing the causes of the offense and the circumstances that led to his commission by passing a separate decision. The proposals for improving the current CCP to identify causes of crime and the conditions that led to his commission in the criminal proceeding are developed and justified.

Keywords: causes of criminal offense; conditions that contributed to its commission; criminal proceeding; subject of proof; filing.

Підписано до друку 24.12.2015 р. Формат 60×84/16.

Папір офсетний. Друк офсетний.

Друк. арк. 0,9. Тираж 100 прим.

Замов. № _____.

Видруковано в Національному університеті
державної податкової служби України.

08201, Київської обл., м. Ірпінь, вул. Університетська, 31